Textul, reprodus după ediţia din 1882 datorată lui Mommsen, e însoţit de traducerea n limba rusă datorată tot cercetătoarei E. C. Skrjinskaia; făcută în intenţia mărturisită de a reda cît mai îndeaproape înţelesul şi stilul *Geticelor*, traducerea reprezintă o încercare meritorie de a concilia fidelitatea faţă de text cu o formă nu excesiv de greoaie sau neclară. Din păcate, textul latin urmează, nu însoţeşte versiunea rusă, ceea ce îngreuiază şi utilizarea ediţiei şi justa apreciere a calităţilor traducerii.

Anexele dau cititorului o idee asupra problemelor paleografice ridicate de manuscrisele *Geticelor*, iar utilitatea indicilor nu se mai cere subliniată.

Completă şi utilă, ediţia operei lui Iordanes datorată cercetătoarei sovietice E. C. Skrjinskaia interesează pe toţi cei preocupaţi de fenomenele structurale, politice sau culturale ale antichităţii tîrzii şi perioadei de trecere spre feudalism.

Zoe Petre

I. M. TRONSKI, *Древнегреческое ударение*. Moscova-Leningrad, Editura Academiei de Ştiinţe a U.R.S.S. 1962, 148 p.

O monografie asupra accentuării greceşti la nivelul actual al ştiinţei era foarte necesară. Tratatul de accentuare greacă a lui J. Vendryès este vechi de aproape 60 de ani (1904), căci ediţiile ulterioare (1929 şi 1945) nu aduc nou decît punerea la curent a bibliografiei, iar lucrarea lui I. P. Postgate, *A short guide to the accentuation of ancient Greek*, Londra, 1924, pe lîngă faptul că are un caracter introductiv, a rămas aproape necunoscută. Manualul mai recent al lui Ch. Bally (*Manuel d'accentuation grecque*, Berna, 1944), deşi conţine noi puncte de vedere, rezultate din metodologia şcolii geneveze a lui F. de Saussure, are un pronunţat caracter didactic şi nu ţine seama de achiziţiile mai noi, mai ales de teoria fonologică a morelor expusă de R. Jakobson în articolul *Problemele prozodiei greceşti* apărut în volumul omagial *Z zagadnień poetyki* tipărit în cinstea lui Kaz. Wóycicky la Wilno în 1937, teorie care a dat posibilitatea rezolvării definitive a problemei locului accentului grec; în plus progresele realizate în ultima vreme în privinţa accentuării greceşti (v. nota 100 de la p. 127 a lucrării prezentate), dar mai ales cele din domeniul accentuării indo-europene (v. în primul rînd fundamentala lucrare a lui J. Kuryłowicz, *L'accentuation des langues indo-européennes*, Cracovia, 1952, ed. a II-a, 1958), făceau necesară o nouă sinteză.

Cartea profesorului Tronski împlineşte în mod strălucit această nevoie. Autorul întruneşte în persoana sa un desăvîrşit cunoscător al filologiei clasice (ceea ce lipsea în lucrările — altfel deosebit de importante — ale lui R. Jakobson) şi un fin lingvist, la curent cu ultimele teorii (lucru care lipseşte de obicei filologilor clasici).

Lucrarea are ca introducere un capitol despre *Cantitatea vocalelor şi a silabelor în limba greacă*, în care se arată că specificul accentului grecesc depinde nu numai de opoziţia de înălţime a vocalei sau de opoziţia între silabe lungi şi scurte, evidentă în metrică, ci şi de existenţa în silabele lungi a două unităţi mai mici, morele, opuse una celeilalte după cum accentul stă pe prima sau pe a doua. Opoziţia silabelor lungi şi scurte concepută ca 2:1 more este pur fonologică şi nu absolută, morele nefiind obligatoriu izocrone. De aici rezultă faptul că silabele închise, terminate într-o consoană implozivă, contează ca avînd două more, chiar dacă vocala

https://biblioteca-digitala.ro

lor este scurtă, lucru remarcat încă din antichitate de Dionis din Halicarnas (începutul cap. XV din Περὶ συνθέσεως ὀνομάτων). Din păcate teoria lui n-a fost luată în seamă. Tradiția gramaticală antică, provenind probabil încă din epoca scrierii silabice miceniene, recomandă să raportăm la silaba următoare orice grup de consoane cu care poate începe un cuvînt în greceşte. Rezultă de aici lucrul absurd, întîlnit şi astăzi în gramaticile şcolare de limba greacă: cauza lungimii unei silabe cu vocală scurtă sînt consoanele aparţinînd altei silabe. Teoria autorului în această privinţă a fost expusă ulterior mai pe larg în articolul *Слоговая структура древнегреческого языка и греческое слоговое письмо* din culegerea de articole *Древний мир* publicată în cinstea acad. V. V. Struve la Moscova în 1962 (p. 620—626).

Primul capitol se ocupă de izvoarele studierii accentului grec, teoriile gramaticilor greci şi tradiția accentuării din manuscrisele greceşti, autorul atrăgînd atenția că aceasta din urmă este tîrzie, dintr-o epocă în care distincția dintre acut şi circumflex se pierduse în pronunțare. Accentele manuscriselor greceşti se bazează deci tot pe teoriile — uneori greşite — ale gramaticilor mai vechi şi nu pe pronunția contemporană, neformînd deci un izvor independent alături de teoria gramaticală, ci o variantă a ei. Autorul atrage atenția asupra unor lipsuri ale teoriei antice asupra accentului, fără să împărtăşească însă scepticismul absolut al unor autori moderni. În continuare el dă un scurt istoric al studierii accentului grec în epoca modernă.

Cel de-al II-lea capitol se ocupă de natura şi locul accentului în greaca veche. Autorul aduce o serie de dovezi care confirmă teoriile antice despre caracterul muzical al accentului grec în perioada clasică. În ce priveşte felul accentului, autorul demonstrează că opoziția esențială de accent era între acut şi circumflex, rezultînd din opoziția dintre vocalele cu o singură moră şi cele cu două şi din poziția accentului pe prima sau pe a doua moră. Din punct de vedere fonologic este justă părerea lui Atenodor că există numai două prosodii — înaltă şi joasă; tonul « mediu », ca şi celelalte tonuri descrise de Glaucos din Samos nu sînt decît simple variante fonetice ale celor două tonuri fundamentale. Distincția între acut şi grav ca formă de accent, ca schimbare a direcției tonului de sus în jos sau de jos în sus, nu interesează fonologic, căci silaba accentată se poate deosebi atît prin tonul ei mai înalt față de tonul jos al celorlalte, cît şi invers, printr-un ton mai jos decît restul cuvîntului. În ce priveşte vocalele lungi, ele poartă accent circumflex dacă tonul urcă pe prima moră, coborînd în mod firesc pe a doua, şi accent ascuțit cînd tonul urcă pe a doua moră: dovada o constituie faptul că vocalele lungi rezultate din contracția a două vocale, dintre care prima purta acut, au accent circumflex, în timp ce, dacă accentul stătea pe a doua vocală (= a doua moră a vocalei rezultate din contragere), el nu poate fi decît acut. În esență deci important este faptul că în primul caz acutul se află pe prima moră iar în celălalt pe a doua, coborîrea tonului pe a doua moră în cazul circumflexului fiind un fapt la fel de normal ca şi coborîrea lui pe silaba următoare în cazul vocalelor cu o singură moră, accentuate acut.

Al III-lea capitol este dedicat locului accentului, problemă deosebit de importantă, întrucît tipul accentului grec este legat de calculul morelor. Autorul atrage atenția asupra faptului că în cuvintele greceşti există două structuri ritmice independente: una silabică, condiționată de alternanța silabelor lungi şi scurte, alta vocalică. Ca bază a mişcării tonului şi a stabilirii limitelor accentului nu poate servi decît ritmica vocalică, întrucît accentul nu poate sta în greacă niciodată pe mora consonantică a silabelor lungi cu vocală scurtă (ca în lituaniană, de ex., unde o silabă *ár* se opune alteia *ar̃*).

În stabilirea locului şi felului accentului grec interesează, deci, cantitatea *vocalei*, nu a *silabei* finale, dovadă accentul unor cuvinte ca κῆρυξ, σῦριγξ etc. Utilizînd noțiunea de *ansamblu final* stabilită de J. Kuryłowicz (fragmentul final al cuvîntului începînd de la silaba care conține penultima moră), autorul stabileşte trei ansambluri finale posibile în greacă: 1) silabă finală cu vocală lungă (‿‿), 2) două silabe cu vocale scurte (‿‿) şi 3) silabă finală

https://biblioteca-digitala.ro

cu vocală scurtă precedată de una cu vocală lungă (⏑⏑ ⏑). Avînd în vedere că mora penultimă din ansamblul final 3 nu poate niciodată purta accent, există deci trei tipuri de accent:

1. Cuvinte cu accent *final* (oxitonele din gramatica tradiţională de tipul ἀγαθός, οἰκιστής).

2. Cuvinte cu accent *central*, pe prima moră a ansamblului final (*perispomene*, în cazul ansamblului final 1 — tip ἀδεῶς; *paroxitone* în ansamblul 2 — tip μεγάλα, οἰκίον şi *properispomene* în ansamblul 3 — tip ἀρχαῖος, χειμῶνος).

3. Cuvinte cu accent *îndepărtat*, precedînd imediat ansamblul final (paroxitone în cazul ansamblelor finale monosilabice de tip 1 — de ex. μεγίστη, βεβαίως iar la ansamblele finale bisilabice de tip 2 şi 3 — proparoxitone, de ex. πόλεμος, σοφώτατος, ἄνθρωπος, κίνησις).

Excepţie de la aceste reguli fac numai cuvintele în care s-a produs metateza cantităţii. Spaţiul nu ne permite să insistăm mai mult asupra tuturor concluziilor care decurg de aici.

Capitolul IV se ocupă de modificările accentului în frază: cuvintele neaccentuate şi oxitonele, ca şi schimbarea accentului survenită prin sandhi.

Al V-lea capitol tratează despre rolul gramatical al accentului (fapt observat încă de gramatici antici, care au lăsat lungi liste de cuvinte opuse numai prin accent) şi influenţa analogiei gramaticale în schimbarea locului accentului.

Faptele expuse pînă aici se bazau aproape exclusiv pe dialectul ionic-atic şi pe koine, singurele care atestă mai amănunţit şi mai precis accentele. Cel de-al VI-lea capitol se ocupă de accent în dialecte (doric, eolic, beoţian, atic propriu-zis şi homeric), atît cît pot fi ele deduse din datele puţine şi contradictorii cîte le avem.

Deosebit de important este capitolul al VII-lea: *Originea sistemului accentologic grecesc*, unde autorul arată ce a păstrat şi ce a schimbat limba greacă din accentul indo-european. I. M. Tronski porneşte de la teoria că accentul indo-european era muzical şi liber, admiţînd teoria lui Fortunatov despre cele două tipuri de intonaţie în silabele lungi: prelungă şi întreruptă, trăsături păstrate, cu unele modificări, şi în greacă, ca şi în baltică. Negarea intonaţiilor silabice indo-europene de către J. Kuryłowicz i se pare autorului nejustificată.

Deosebirea funcţională dintre intonaţia greacă şi cea baltică nu este un argument suficient, după părerea lui I. M. Tronski, că cele două sisteme nu au origine comună, căci diferenţierea funcţională s-a putut ivi ulterior. Însuşi faptul că Kuryłowicz postulează pentru faza indo-europeană accent dinamic şi nu muzical, îl face pe autor să privească cu multă rezervă teoriile acestuia, căci accentul dinamic nu putea să nu lase o urmă cît de slabă asupra vocalismului limbilor vechi indo-europene.

Deosebirea esenţială dintre accentul grec şi cel indo-european constă în limitarea locului accentului în greacă. Brugmann pusese acest lucru pe seama substratului pregrecesc, ipoteză nedemonstrabilă şi puţin probabilă, căci limitarea locului accentului s-a petrecut şi în latină şi în sanscrita clasică, fapt care îl face pe autor să caute mai degrabă cauze interne. J. Kuryłowicz crede că limitarea locului accentului ca şi apariţia intonaţiei (care, după părerea lui, nu este de dată indo-europeană), îşi au originea în greacă în contracţiile vocalice. Or, sistemul accentuării este de dată mai veche, din greaca comună, în timp ce contracţiile sînt fapte dialectale. Faptul că contracţia vocalelor are ca rezultat două tipuri de intonaţie în silabele finale şi doar unul în cele penultime nu poate fi decît urmarea, şi nu cauza limitării locului accentului. Autorul încearcă să explice limitarea accentului în greacă pe de o parte prin nevoia de a crea un centru fonetic mai precis cuvîntului oarecum difuz din cauza libertăţii absolute a accentului, pe de altă parte ca rezultat al formării unor grupuri enclitice, care au aceleaşi legi în privinţa zonei accentului. Cuvinte cîndva ortotonice şi-au retras accentul pe finală cînd au format un grup cu encliticele. Deosebirile de accent dintre greacă şi sanscrita vedică care nu sînt datorate limitării accentului sînt explicate de autor fie ca efect al analogiei, cum crede Kuryłowicz, fie ca variante dialectale indo-europene normale în orice limbă cu accent liber.

https://biblioteca-digitala.ro

Ultimul capitol al cărţii urmăreşte transformarea sistemului accentologic grecesc din tonic în intensiv, şi aduce dovezi că această schimbare se petrecuse deja în sec. II—III ale erei noastre, cam în acelaşi timp, deci, ca şi în latină.

Cadrul acestei prezentări nu ne-a permis să rezumăm întreaga bogăţie de idei cuprinse în această carte. După cum îşi va fi dat, desigur, seama cititorul, cartea profesorului I.M.Tronski este una din cele mai interesante şi mai originale lucrări de lingvistică greacă apărute în ultima vreme.

C. Poghirc

GIUSEPPINO PERNICE, *Contributo ad uno studio sistematico dei preverbi in greco.* (Serie « Humanitatis Studiorum Subsidia », nr. 1), Torino, Arti Grafiche Gili, 1962, 20 p.

Aşa cum afirmă şi autorul, mica lucrare pe care o prezentăm răspunde în primul rînd unor necesităţi didactice. După cîteva consideraţii generale, care nu depăşesc cadrul teoriilor tradiţionale, prof Pernice prezintă, sub formă de articole de dicţionar, o listă a preverbelor greceşti. Pornind de la o valoare de bază, dată de etimologie, sensurile diferitelor preverbe sînt expuse « secondo un ordine logico e una classificazione didatticamente utile » (p. 3). Este de remarcat faptul că adoptarea acestor criterii de clasificare nu duce, în cele mai multe cazuri, la încălcări grave ale cronologiei. Totuşi aplicarea prea riguroasă a principiului logic îl face pe autor să reconstruiască uneori sensuri neatestate în limba greacă, dar pe care « ne-am aştepta » să le întîlnim. Astfel, la p. 18, sîntem avertizaţi că ὑπερ- ar trebui să aibă şi o valoare « di incidenza instantanea » pe care însă greaca o rezervă altor preverbe. Comparaţia cu faptele similare din latină şi, mai rar, din unele limbi moderne încheie paragraful rezervat fiecărui preverb. Corespondenţele cu latina sînt de altfel rezumate sistematic în apendicele nr. 1 al lucrării. Un al doilea apendice grupează laolaltă preverbele greceşti susceptibile de a avea aceleaşi sensuri.

Datorită atît subtilităţii analizei semantice, cît şi caracterului sistematic al expunerii, lucrarea prof. Pernice se recomandă ca o contribuţie utilă la studiul preverbelor greceşti.

Liana Lupaş

ALESSANDRO RONCONI, *Il verbo latino. Problemi di sintassi storica.* Edizione rinnovata e ampliata. Firenze, Felice le Monnier, 1959, 251 p.

În această nouă ediţie, autorul pleacă de la cîteva principii de bază, care nu pot decît să mărească valoarea lucrării. Astfel, în introducere, după ce arată caracterul limitat şi formalist al gramaticii antice — care era subordonată filozofiei şi retoricii, clasificînd mai mult decît explicînd fenomenele — şi caracterul logistic al gramaticilor din evul mediu, autorul continuă: « Empirism şi logicism sînt depăşite astăzi de constatarea că orice fapt lingvistic nu este expresia unui act logic, ci este determinat încă de un impuls al imaginaţiei şi, mai ales, de constatarea că faptul lingvistic presupune precedente în care-şi găseşte explicaţia istorică; cu alte cuvinte, de constatarea că limba îşi are propria ei devenire şi, din cînd în cînd, limba se constituie ca

https://biblioteca-digitala.ro